

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

ZYGMUNT STOLIŃSKI

LICZBA I ROZMIESZCZENIE NIEMCÓW W POLSCE

ODBITKA Z N-RU 4
„SPRAW NARODOWOŚCIOWYCH”

WYDAWNICTWO INSTYTUTU BADAŃ SPRAW NARODOWOŚCIOWYCH
WARSZAWA, UL. JASNA No 19
1927

Stolica

33456/2

Liczba i rozmieszczenie Niemców w Polsce.

Niemcy, dziś w Polsce mieszkający, przebywają na tych ziemiach względnie niedawno. Osadnicy niemieccy, sprowadzeni w czasach średniowiecza, oraz niemiecka fala emigracyjna, stale przybywająca do Polski aż do czasów rozbiorów i ich potomkowie nie przetrwali przeważnie przy swej narodowości do chwili obecnej, lecz zasymilowali się zupełnie, zatrzymując niekiedy tylko nazwisko, a czasem odrębne wyznanie¹⁾.

Na obszar obecnych województw zachodnich przybyli dzisiejsi Niemcy w większości wypadków już za czasów zaborczych. Są to albo urzędnicy niemieccy wzgl. ich potomkowie, sprowadzeni tu przez rządy zaborcze w celach kolonizacyjnych. Ponadto na bardziej eksponowanych narodowo terenach dzisiejszymi Niemcami są często zniemczeni Polacy, na co wskazują ich polskie nazwiska. Szczególnie na obszarze województwa śląskiego, tak na Górnym Śląsku jak i na Śląsku Cieszyńskim prócz pewnego odsetku dawno zamieszkałych Niemców, przebywa obecnie wielu zniemczonych Polaków.

Na terenie województw południowych, w Małopolsce, dzisiejsi Niemcy są to sprowadzeni koloniści przez Marię Teresę i późniejsze rządy austriackie. Obecnie koloniści ci, przeważnie wyznania ewangelickiego, tworzą kolonie niemieckie wśród ludności słowiańskiej.

Na obszarze województw centralnych Niemcy, zamieszkujący przeważnie miasto Łódź i jej uprzemysłowione okolice, są potomkami rzemieślników i kolonistów niemieckich, sprowadzeni za czasów t. zw. Królestwa Kongresowego. Na Wołyniu i w Chełmszczyźnie tworzą Niemcy analogiczne kolonie niemieckie, jak na Ukrainie, nad Wołgą, Kaukazie i innych krajach dawnej Rosji. Bytność ich tam datuje się od przeszło stu lat²⁾. Zamieszkujący w tych częściach kraju Niemcy są typowymi Niemcami mieszkającymi poza granicami Rzeszy, t. zw. „Auslandsdeutsche“.

Ich jedynymi aspiracjami politycznymi jest zachowanie odrębności niemieckiej, swej „Deutsche Eigenart“ przy trzymaniu się tradycji niemieckiej, języka i wyznania niemieckiego, wzgl. protestanckiego.

Liczbę Niemców mieszkających w chwili obecnej w Polsce dość trudno jest ustalić, gdyż od czasu przeprowadzenia ostatniego powszech-

¹⁾ Das Posener Land. Prof. Dr. Hermann Schütze, Heft. 5, Deutsche wissenschaftliche Zeitschrift für Polen, str. 243/244.

²⁾ Deutsche Blätter in Polen, rok 1926, zeszyt 11/12, str. 520

nego spisu ludności w dniu 30 września 1921 roku, liczba Niemców uległa bardzo znacznym zmianom, ponadto spis nie obejmował Górnego Śląska, który dla stwierdzenia liczby tej ma nader ważne znaczenie.

Na zmianę absolutnej cyfry Niemców w Polsce złożyło się kilka przyczyn. W województwie poznańskim i pomorskim ludność niemiecka kontynuowała masową ucieczkę do kraju macierzystego, przyczem należy zaznaczyć, że powyższa ucieczka Niemców do Rzeszy, mająca zupełnie naturalny podkład następowała, tak samo jak wychodźstwo w latach od 1919 do 1921, na skutek zarządzeń ze strony władz polskich, ustalonych za zgodą Rzeszy Niemieckiej. Ze strony miarodajnych władz polskich czyniono w tym czasie nawet usilne próby o pozostawienie wszystkich niemieckich urzędników w Polsce, stanowiących w tych dwóch województwach bezprzecznie najliczniejszą warstwę ludności niemieckiej. Specjalny wysłannik Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej zabiegał oficjalnie w kwietniu 1920 roku w niemieckim Ministerstwie Spraw Zagranicznych o pozostawienie niemieckich urzędników w Polsce w obawie, by wskutek odejścia tych urzędników-fachowców nie ucierpiał bieg urzędów wzgl. przedsiębiorstw państwowych. Niemieckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nie zorientowało się widocznie w korzyściach, które mogłyby wynikać tak dla Rządu Niemieckiego jak i dla samych urzędników z tej propozycji, wzięwszy pod uwagę, że z jednej strony Rzesza posiadała wówczas nadmiar urzędników, oraz że z drugiej strony pozostawienie dość znacznej liczby Niemców w Polsce snąć leżało w interesie niemieckim, skoro Rząd Niemiecki rzucił później hasło, pozostania w miarę możliwości wszystkich Niemców w Polsce. Auswärtiges Amt wysunęło bowiem w odpowiedzi na propozycję polską absurdalne żądanie rewizji granic polsko-niemieckich, dopiero co ustalonych w Traktacie Wersalskim. Na taką propozycję oczywiście musiał przedstawiciel Polski odpowiedzieć odmownie, wobec czego władze niemieckie, w nadziei, że istotnie unieruchomią polską administrację państwową, odwołały do Rzeszy wszystkich swych urzędników. Z tą chwilą zaczęła się masowa wędrówka Niemców z Polski do Rzeszy, która oczywiście musiała za sobą pociągnąć te wszystkie sfery niemieckie — handlowe i rzemieślnicze, które zamieszkałe wśród tubylczej ludności polskiej, utrzymać się mogły pod względem gospodarczym jedynie przy poparciu niemieckich sfer urzędniczych i wojskowych. To są główne przyczyny masowej emigracji niemieckiej do Rzeszy, przypadającej przeważnie na okres przed 1921 r., kontynuowanej jednakże również w latach następnych.

Na ostatnie lata przypada również wyjazd optantów, to znaczy osób, które na podstawie Traktatu Wersalskiego uzyskały obywatelstwo polskie, później jednakże dobrowolnie obywatelstwa się tego rzekły, optując za obywatelstwem niemieckim. Położenie prawne optantów tych unormowała umowa zawarta między Polską a Rzeszą Niemiecką w Wiedniu w dniu 30 sierpnia 1924 r. zwana Konwencją Wiedeńską. Według niej (art. 12) optanci ci „obowiązani byli swe zamieszkanie przenieść z Polski do Niemiec, przyczem przeniesienie się osób: 1) które nie posiadały nieruchomości na terytorjum polskim, winno być nastąpić najpóźniej do 1 sierpnia 1925 roku, 2) których nieruchomości znajdowały się w obrębie rejonu miejsc warownych, według stanu z dnia 10 lipca 1924 r., lub

w pasie granicznym szerokości 10 km. — najpóźniej do 1 listopada 1925 r., 3) które miały nieruchomości na terytorjum polskim poza obrębem rejonu miejsc warownych lub dziewięć-kilometrowego pasa granicznego — najpóźniej do 1 lipca 1926 roku”.

W wykonaniu tej konwencji władze polskie doręczyły w terminach przewidzianych w Konwencji i zgodnie z Konwencją optantom przypomnienie o opuszczeniu Polski. Na skutek tej Konwencji wyjechała bardzo duża liczba Niemców — optantów do Rzeszy zupełnie dobrowolnie jeszcze przed upływem terminu, mimo, że władze niemieckie nawoływały wszystkich Niemców — optantów wbrew Konwencji do pozostania w Polsce. Tylko znikoma ilość optantów została przymusowo odstawiona po upływie pierwszego wyżej wymienionego terminu do granicy. Co do reszty optantów, pozostałych wbrew Konwencji w Polsce, ówczesny rząd polski, wychodząc nawet poza swoje uprawnienia formalne, jeżeli się zważy, że Konwencja Wiedeńska ogłoszona jako ustawa nie mogła być zmieniona inaczej, jak nową ustawą, wyraził zgodę na czasowe dalsze pozostawienie optantów w kraju.

Również na innych obszarach Rzeczypospolitej uległa cyfra niemieckiej ludności dość znacznym zmianom, przyczem w województwach centralnych (łódzkim i warszawskim) liczba ta, o ileby dzisiaj przeprowadzono statystykę narodowościową, powiększyłaby się zapewne znacznie. Na podstawie poczynionych obserwacji (wyborów samorządowych i statystyki szkolnej) można bowiem przypuszczać, że częściowo już zasymilowana ludność niemiecka podawała się podczas ostatniego spisu za Polaków; dziś ta sama ludność pod wpływem działalności organizacyjnej niemieckich partij politycznych, pastorów oraz nauczycielstwa niemieckiego, wzorujących się na politycznej orientacji Niemców z b. zaboru pruskiego, prawdopodobnie zdeklarowałaby się oficjalnie za narodowością niemiecką. Na terenie Wołynia jak i częściowo na wspomnianym wyżej terenie zauważyć można ponadto powrót kolonistów niemieckich, wysłanych podczas wojny do Niemiec przez niemieckie władze okupacyjne, jako cenny materiał na przyszłość, w celu uchronienia ich przed zniszczeniem podczas walk frontowych.

Ponieważ zatem w poszczególnych częściach kraju liczba Niemców uległa od czasu ostatniego spisu nierównomiernym zmianom, nie można dla ustalenia obecnej liczby Niemców stosować jednolitego klucza dla wszystkich terenów; wobec tego wypada rozpatrzyć liczbę Niemców osobno w każdym województwie.

Do województwa poznańskiego i pomorskiego, gdzie te same przyczyny wpływały na zmianę ludności niemieckiej, można zastosować tę samą metodę. Metoda ta popierwsze polega na porównaniu ruchu ludności wyznania ewangelickiego, zważywszy, że w województwach tych ewangelicy z wyjątkiem działdowszczyzny i południowych terenów Poznańskiego są prawie wyłącznie Niemcami, a natomiast katolicy Polakami. Według statystyki z 30 września 1921 r., było w województwach tych:

rzymsko-katolików	2.376.786	a Polaków	2.394.117
ewangelików	505.242	a Niemców	503.617

Cyfry te nie odbiegają zbytnio od siebie. Skoro zatem istnieje możliwość na podstawie statystyki naturalnego ruchu ludności zaobserwować ubytek ewangelików w czasie od 1921, do 1925 roku, można przyjąć prawie jako pewnik, że w tym samym stopniu ubyli również Niemcy. Z drugiej strony metoda ta polega na zastosowaniu do ogółu ludności niemieckiej wyników liczbowych statystyki językowej trzynastu roczników dzieci niemieckich, urodzonych w latach od 1913 do 1925 roku, którą przeprowadzono z dużą dokładnością w czerwcu 1926 roku. Dla obliczenia ubytku ewangelików posłużyć mogą dane cyfrowe ruchu naturalnego ludności ewangelickiej (odsetek urodzeń i zgonów ewangelików w stosunku do urodzeń i zgonów ogółu ludności) z roku 1921 oraz 1925, z których to cyfr wyciągnąć można wniosek, jaki ubytek wzgl. przyrost dał się przez te lata zaobserwować u ludności ewangelickiej w poszczególnych powiatach w porównaniu ze spisem z 30 września 1921 roku.

Przyznać trzeba, że cyfry te nie mogą pretendować do zupełnej ścisłości, gdyż opierają się na szacunku; muszą jednak posiadać dużo prawdopodobieństwa, jeżeli przy zastosowaniu dwóch różnych metod dochodzi się do prawie jednakowych rezultatów.

Według twierdzeń kół niemieckich liczba Niemców w województwie poznańskim i pomorskiem wynosi obecnie 330.000 wzgl. według innych twierdzeń 300.000. Heidelberg, kierownik biura Zjednoczenia Niemieckiego w Sejmie i Senacie w Bydgoszczy w Nr. 5 rocznika IV z maja 1927 r., „Deutsche Blätter in Polen” na str. 221 podaje 110.000 Niemców na Pomorzu, a w Poznańskim 220.000 czyli razem 330.000; natomiast wydawane przez Deutsches Ausland Institut w Stuttgarcie czasopismo „Der Auslandsdeutsche” w Nr. 11 rocznika X str. 359 podaje 300.000 Niemców w Poznańskim i na Pomorzu. Według metod, zastosowanych w niniejszej pracy liczba Niemców w obu województwach wynosi: 1) według metody, obliczonej na podstawie ubytku ewangelików — 312.338, 2) według zaś metody obliczonej na podstawie procentu trzynastu roczników dzieci niemieckich — 309.791. Między obu cyframi zachodzi różnica tylko o 2.547 Niemców. W poniżej umieszczonych zestawieniach jako ostateczna cyfra uwzględniona zostanie przeciętna między obu liczbami. O dokładności tej cyfry świadczy poza to ten fakt, że liczba w pracy niniejszej ustalona jest również przeciętną dla obu cyfr, podawanych przez miarodajne koła niemieckie.

Dokładniejszą liczbę Niemców w obu wymienionych województwach oraz w poszczególnych powiatach zobrazowuje umieszczone poniżej zestawienie, które uwzględnia liczbę Niemców oraz odsetek Niemców w roku 1921, sposób obliczenia ubytku ewangelików od roku 1921 do roku 1925 oraz przeliczoną na podstawie tych rezultatów liczbę Niemców, dalej odsetek tych Niemców w porównaniu z ogólną liczbą ludności, ustaloną na podstawie danych z roku 1921 i uzupełnioną cyframi naturalnego ruchu ludności do roku 1927-go, wreszcie odsetek trzynastu roczników dzieci niemieckich do ogółu tych dzieci i obliczoną na podstawie tego odsetku absolutną liczbę Niemców, którą się otrzymuje jako iloczyn odsetku dzieci pomnożonego przez ogólną liczbę ludności z roku 1927. W ostatniej rubryce podana jest przeciętna obu cyfr ostatecznych.

Liczby Niemców w poszczególnych powiatach, obliczone na podstawie obu metod, nie odbiegają zbytnio od siebie za wyjątkiem cyfry miasta Poznania oraz powiatu działdowskiego. W mieście Poznaniu wydaje się bardziej prawdziwa cyfra obliczona na podstawie ubytku ewangelików, gdyż ogólna liczba Niemców 26.159, obliczona na podstawie odsetka dzieci jest stanowczo za wysoka. Odsetek dzieci niemieckich musi być źle obliczony. Z tego powodu w rubryce cyfr przeciętnych podana jest liczba obliczona według ubytku ewangelików. W powiecie działdowskim natomiast, gdzie zamieszkuje bardzo dużo ewangelików-Polaków i gdzie ubytek ewangelików-Niemców trudniej było stwierdzić, procent dzieci niemieckich i obliczona w ten sposób liczba absolutna Niemców wydaje się bardziej prawdziwą od liczby ustalonej na podstawie ewangelików. Mimo to w rubryce ostatniej podana jest dla powiatu działdowskiego cyfra przeciętna.

Pozostawiając na później omówienie rozmieszczenia Niemców w poszczególnych powiatach wzgl. obwodach tych dwóch województw można z kolei przejść do ustalenia liczby Niemców w *województwie śląskim*. Nietrudno jest ustalić liczbę Niemców na Śląsku Cieszyńskim, gdyż teren ten objęty był spisem powszechnym z września 1921 roku, a od tego czasu liczba Niemców nie uległa prawie żadnym zmianom poza naturalnym przyrostem. Natomiast powszechny spis ludności, przeprowadzany jeszcze przed objęciem *Górnego Śląska* przez władze polskie, nie obejmował górnośląskiej części województwa śląskiego. Ostatnie dane cyfrowe, dotyczące narodowości wzgl. języka, pochodzą jeszcze z czasów pruskich z 1 grudnia 1910 roku. Liczba Niemców, obliczona przez nas na podstawie tych danych, wynosi na Górnym Śląsku — 263.435, a liczba ogółu ludności 892.752. Odpowiednie zestawienie umieszczone jest poniżej, przyczem liczba ludności ogólnej jak i niemieckiej uwzględniona jest według obecnego podziału terytorjalnego na powiaty i miasta wydzielone. W wydanym przez Statystyczny Urząd Rzeszy w lipcu 1925 r. „Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich” na stronie 14-ej liczbę ogólną Niemców obliczona jest na dzisiejszym obszarze Polskiego G. Śląska na 263.950, a liczbę ogółu ludności na 892.547. Sądzić więc można że podana powyżej przez nas liczba Niemców odpowiada istotnie danym statystycznym niemieckim z roku 1910-go. Ta liczba uległa jednakże w latach od 1910 do 1927 podobnie jak w województwie Poznańskim i Pomorskim dość znacznym zmianom. Przedewszystkiem przypada na lata te wzrost uświadomienia ludności polskiej pod względem narodowym (jeszcze za czasów pruskich, potem przez okres wojny, dalej zwłaszcza przez powstania, przez okres plebiscytowy jak wreszcie przez definitywny powrót Górnego Śląska do Polski) tak że ludność, która w roku 1910 pozwoliła się jeszcze zaliczyć do narodowości niemieckiej, wzgl. języka niemieckiego, obecnie napewno zaliczyłaby się sama do narodowości polskiej. Ponadto należy uwzględnić, że naturalny przyrost ludności był u Polaków szybszy niż u Niemców, tak jak to udowadnia statystyka ogólna oraz że na ten okres przypada powrót b. dużej liczby uchodźców Polaków ze Śląska Opolskiego. Wreszcie dla ustalenia obecnej liczby ludności niemieckiej na Górnym Śląsku należy wziąć pod wagę dość znaczne wychodźstwo Niemców a przedewszystkiem urzędników niemieck-

LICZBA NIEMCÓW W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

a) GÓRNY ŚLĄSK

Stan wg podziału administracyjnego w 1927 r.

POWIATY	Według spisu z 1.XII.1910			Dane liczbowe z r. 1910 wzgl. 1921 r. po doliczeniu natural. przyrostu ludności w/g stanu 1921 roku			Liczba Niemców obliczona na pod- stawie statystyki 15 roczn. dzieci		Przebiecie, danych obliczonych na podstawie statysty- ki z 1910 r. wzgl. 1921 r. oraz statys. 13roczników dzieci	
	ludności ogółem	Niemców ogółem	% Niemców	ludności ogółem	Niemców ogółem	% Niemców	odsetek dzieci niemiec.	Niemców ogółem	% Niem.	Niem. ogółem w r. 1927
Katowice inst. . .	104,054	52,619	50,51	123,916	62,664	50,57	41,2	51,053	45,9	56,859
Katowicka . . .	185,421	55,199	29,77	225,683	67,186	29,77	8,1	18,280	18,9	42,733
Królewska Huta .	72,641	39,276	54,07	86,178	46,596	54,07	38,6	33,265	46,3	39,930
Lubliniecki . . .	35,093	5,479	15,59	42,874	6,684	15,59	2,3	9,86	8,9	3,835
Pszczynski . . .	119,694	15,762	13,17	154,275	20,338	13,17	2,7	4,165	7,9	12,251
Rybnicki . . .	147,141	24,957	17,0	197,810	33,628	17,0	1,7	3,363	9,4	18,496
Świętochłowicki .	174,268	52,569	30,1	212,669	64,013	30,1	9,4	19,991	19,8	42,002
Tarnowski. Góry .	54,440	17,574	32,3	67,028	21,650	32,3	7,7	5,161	20,0	13,405
Razem .	892,752	263,453	29,5	1,110,433	322,759			136,264	19,95	229,511

b) ŚLĄSK CIESZYŃSKI

Spis z 30.IX.1921										
Bielsko mst.	19,785	12,247	61,9	20,245	12,541	61,9	68,9	13,949	65,4	13,245
Bielski	54,441	10,775	19,8	59,001	11,679	19,8	15,0	8,850	17,4	10,265
Cieszyński	70,445	5,988	8,5	75,992	6,461	8,5	4,3	3,268	6,4	4,864
Razem.	144,671	29,010	20,01	155,238	29,681			26,067	18,3	28,374
Razem w całym wojew. Śląskiem.				1,265,671	352,440			162,351	20,4	257,885

kich do Rzeszy po włączeniu Śląska do Polski. Ruch ten choć znacznie mniejszy niż w województwach poznańskim i pomorskim, przyczynił się jednak do obniżenia ogólnej liczby Niemców na Górnym Śląsku. Ażeby cyfrę obecną Niemców w tej części kraju ustalić, można oprzeć się na statystyce 13 roczników dzieci. Gdy pomnożymy odsetek tych dzieci niemieckich przez ogólną liczbę ludności, ustaloną po doliczeniu naturalnego przyrostu ludności, liczba Niemców na Górnym Śląsku wynosi 136,264. Przyznać trzeba jednakże, że cyfra ta dla ogólnej liczby ludności niemieckiej jest nieco za nisko obliczona, ponieważ ilościowo Niemców dorosłych jest zazwyczaj więcej niż dzieci niemieckich, w porównaniu ze stosunkiem dorosłych do dzieci u Polaków. Do prawdopodobieństwa zbliża się zatem najbardziej liczba Niemców wypośredkowana między liczbą ustaloną spisem z roku 1910 po doliczeniu zwykłego przyrostu naturalnego a liczbą, ustaloną na podstawie odsetka dzieci. Jak ze zestawienia obok umieszczonego wynika, liczbę Niemców na Górnym Śląsku można zatem z dużym prawdopodobieństwem ustalić na 229.511 głów.

Na *Śląsku Cieszyńskim* liczba Niemców według spisu powszechnego z września 1921 r. wynosiła 29.010, liczba ta po doliczeniu zwykłego naturalnego przyrostu powiększyłaby się do 29.681. Według obliczeń na podstawie statystyki 13 roczników dzieci, liczba Niemców dosięgałaby tylko cyfry 26,067, przyczem w mieście Bielsku w ten sposób obliczona cyfra Niemców byłaby wyższa niż według powszechnego spisu ludności nawet po uwzględnieniu naturalnego przyrostu ludności natomiast w pow. bielskim i cieszyńskim te same liczby Niemców byłyby nieco niższe, wobec tego bierzemy znowu przeciętną obu cyfr dla ustalenia obecnego stanu Niemców na Śląsku Cieszyńskim. Powyższa liczba Niemców wynosi 28.374; zatem w całym województwie śląskim można w chwili obecnej liczbę Niemców ustalić na 257,885 czyli 20,38% w stosunku do ogółu ludności.

Ustaliwszy w ten sposób liczbę Niemców w trzech zachodnich województwach, gdzie zamieszkuje w Polsce największa liczba Niemców, przechodzimy do ustalania liczby Niemców w województwach centralnych, wschodnich i południowych.

W *województwie łódzkim*, jak to przedstawia umieszczone poniżej zestawienie, zamieszkiwało Niemców według powszechnego spisu ludności 103.484. Sądzić jednakże można, że liczba ta poza naturalnym przyrostem ludności uległaby dość znacznemu powiększeniu, gdyby dziś przeprowadzono nowy powszechny spis ludności, gdyż jak wyżej wspomniano, częściowo już spolszczona ludność niemiecka przez intensywną pracę niemieckich organizacji politycznych, pastorów i nauczycieli została uświadomiona co do poczucia narodowościowego, osłabionego znacznie za czasów rosyjskich.

Wobec powyższego przypuszczać należy, że liczba Niemców, ustalona na podstawie statystyki trzynastu roczników dzieci, bardziej w chwili obecnej odpowiada rzeczywistości. Cyfra ta wynosi po uwzględnieniu naturalnego przyrostu ludności (przeciętnego dla całego kraju) 137,394. Tę liczbę zatem przyjmuje się jako cyfrę Niemców w województwie łódzkim, gdyż nie ma powodu przypuszczać, by liczba dzieci niemieckich w stosunku do Niemców dorosłych mogłaby być na terenie województw

9328-1.00-0.10-0.90

2

Tablica III.
Niemcy w województwach: łódzkim i warszawskim

Województwa i powiaty	Spis z 30.IX.1921 r.			Ludności ogółem po doliczeniu na- turalnego przy- rostu wg. stanu z 1927	Liczba Niemców obliczona wg. statystyki dzieci niem.	
	ludności ogółem	Niemców	% Niemców		% dzieci	L. abs. Niemców
Wojew. Łódzkie	2.252.769	103 484	4.6	2 435.243	5.6	137 394
Brzeziński	125 529	9.149	7.3	135 697	9.2	12 484
Kaliski	180 320	5.470	3.0	194.926	4.1	7.992
Kolski	115 508	6.515	5.6	124 894	5.9	7.366
Koniński	99.073	4 990	5.0	107.098	5.3	8 889
Łaski	149.404	5 999	4.0	161.506	6.0	9 690
Łęczycki	122.422	3.825	3.1	132.333	3.4	4 499
Łódź	451 974	31 698	7.0	488.584	7.9	38 598
Łódzki	109.634	17.002	15.5	118 514	15.9	18.844
Piotrkowski	197.285	6 335	3.2	213.265	4.4	9.384
Radomski	169 847	442	0.2	183 605	1.4	2 570
Sieradzki	155 425	2 383	1.5	168 014	3.1	5 208
Słupecki	92.848	7 659	8.2	100 369	8.0	8.030
Turecki	102 139	1 967	1.9	110.412	3.3	3.604
Wieluński	181 361	50	0.0	196.051	0.1	196
Wojew. Warszawskie	2.112.798	47.384	2.2	2.294.152	3.2	72 419
Błotński	115.594	338	0.3	124.957	1.2	14.99
Ciechanowski	68.398	1.358	2.0	73.933	2.2	1 627
Gostyniński	84.815	5.855	6.9	91 685	8.6	8 885
Grójecki	127.058	202	0.1	137.350	0.7	961
Kutnowski	99.403	335	0.3	107.455	0.4	430
Lipnowski	93.418	11.311	12.0	100.985	14.6	14.744
Łowicki	94 796	330	0.3	102.564	0.4	410
Makowski	58 303	143	0.2	63 026	0.3	189
Mińsko Mazowiec.	95.897	376	0.4	103.665	0.7	726
Mławski	88.860	87	0.1	96.058	0.3	288
Nieszawski	101.987	6 101	6.0	120 248	8.5	10 221
Płocki	109.751	3.291	3.0	118.641	3.4	4 034
Płoński	74 426	813	1.1	80 455	1.4	1.126
Przasnyski	56.312	3	0.0	60 873	—	—
Pułtusi	106.501	377	0.3	115.158	1.0	1.151
Radzyński	72 609	532	0.7	78.490	1.3	1 020
Rawski	83.487	1.144	1.4	90.249	2.7	2.437
Rypiński	78.360	5 308	6.7	84.707	8.5	7.200
Sierpecki	68.915	379	0.5	74.023	2.8	2.073
Skierniewicki	63.476	703	1.1	69.118	1.7	1.175
Sochaczewski	63.976	2.999	4.7	69.158	5.7	3.942
Warszawski	181.625	1.991	1.1	196.337	1.4	2.749
Włocławski	124.821	3.368	2.7	134 932	4.1	5.532

Tablica IV, V.
Niemcy na Wołyniu i Lubelszczyźnie.

Województwa i powiaty	Spis z 30.IX.1921 r.			Ludności ogółem po doliczeniu naturalnego przyrostu w/g stanu z 1927 r.	Liczba Niemców obliczona w/g statystyki dzieci niem.	
	ludności ogółem	Niemców ogółem	% Niemców		% dzieci niemieckich	Niemców ogółem
Wołyń	1437 907	24,960	1,8	1554,372	2,4	27,467
Dubnieński	172,843	1,582	0,9	186 842	1,4	2,616
Horochowski	92,208	2,781	3,0	99,676	4,7	4,686
Kowelski	169 708	1,139	0,7	183 454	0,8	1,468
Kostopol	114 143	1,911	1,7	123 388	3,9	4,812
Krzemieński	213,113	28	—	230,575	0,01	23
Lubowski	56,264	31	0,1	60 821	0,01	6
Łucki	209,858	11,112	5,3	226 856	6,1	13 838
Rówieński	207,968	4,358	2,1	224 813	2,9	6,520
Włodzimierski	101,412	1,923	1,9	109,626	2,3	2 521
Zdobunowski	100 390	95	0,1	108 521	0,9	977
Wojew. Lubelskie	2087,951	10 933	0,5	2257,075	0,8	18 056
Chełmski	121,475	5,207	4,3	131,510	6,3	8 272
Garwoliński	137,777	9, 61	0,7	148,937	0,8	1,191
Hrubieszowski	103 841	2, 42	0,2	112,252	0,2	226
Lubartowski	96,243	7, 15	0,7	104 038	1,7	1 769
Węgrowski	82,772	1,091	1,3	89 476	1,6	1 432
Włodawski	56,860	1,313	3,6	39,846	2,7	1,076
reszta powiat.	1508,983	1,404	0,1	1631,216	0,3	4,090

Niemcy w województwach południowych (z powiatów wymieniono tylko te, które mają ponad 1% Niemców w/g statystyki dzieci).

Województwa i powiaty	Spis z 30.IX.1921 r.			Ludności ogółem po doliczeniu naturalnego przyrostu w/g stanu z 1927 r.	Liczba Niemców obliczona w/g statystyki dzieci niem.	
	ludności ogółem	Niemcy	% Niemców		dzieci niemieckich	Niemców ogółem
Woj. Krakowskie	1992,810	9,295	0,47	2154,228	0,4	8,617
Biała	81,131	6,937	8,5	87,703	7,0	6,139
Woj. Lwowskie	2718,014	12,436	0,46	2938,173	0,5	14 691
Drohobycki	163,263	2,704	1,6	176,487	1,7	3,000
Gródek Jag.	72,258	779	1,1	78,111	1,4	1,044
Lwowski	149,551	1,893	1,2	161 665	1,2	1,940
Rawa Ruska	106,607	1,298	1,2	115,245	1,1	1,268
Zółkiewski	90,561	1,117	1,2	97,896	1,7	1,664
Woj. Stanisławow.	1548,580	15,595	1,16	1457,815	1,24	18,077
Dolinański	101,427	3,432	3,4	109,643	3,5	3,838
Kałuski	87,868	1,023	1,1	94 985	1,2	1,140
Kołomyjski	119,280	2 295	1,9	128 942	1,8	2,321
Skolski	48,050	1,765	3,7	51,942	4,4	2,285
Stryjski	72 543	2,464	3,4	78,419	3,8	2,980
Zydaczowski	77,024	1,791	2,3	83,263	2,3	1,915
Woj. Tarnopol.	1428,520	2,484	0,17	1524 230	0,18	2,744
Radziechowski	68,508	595	0,8	74,057	1,2	889

Tablica VI.

Niemcy w województwach: białostockiem, kieleckiem, nowogródzkim, poleskiem i wileńskim i mieście Warszawie (z powiatów wymieniono tylko te, które mają więcej niż 1% Niemców w/g statystyki dzieci niemieckich.

Województwa i powiaty	Spis z 30.IX 1921 r.			Ludności ogółem po doliczeniu naturalnego przyrostu w/g stanu z 1927 r.	Liczba Niemców obliczona w/g statystyki dzieci niem.	
	ludności ogółem	Niemców ogółem	% Niemców		% dzieci niemieckich	Niemców ogółem
Woj. Białostockie	1 305,284	4,117	0,3	1,411,012	0,4	5,644
Ostrowski	94,457	4,04	0,4	102,108	1,2	1,225
Suwalski	70,412	1,013	1,4	76,115	3,0	2,283
Woj. Kieleckie	2,235,781	3,655	0,1	2,741,179	0,27	7,401
Kozienicki	124,257	1,492	1,2	134,325	1,6	2,149
Woj. Nowogródz.	822,106	168	0,02	883,696	0,016	92
Woj. Poleskie	830,898	905	0,1	952,251	0,13	1,238
Woj. Wileńskie	979,775	74	—	1,059 137	—	80
M. St. Warszawa	936,713	824	0,1	1,012,587	—	891

Tablica V I.

NIEMCY W POLSCE W ROKU 1927.

Obszar województwa	Ludność ogółem	Niemców ogółem	Odsetek Niemców	
			Od ogółu ludności	Od ogółu Niemców
P o l s k a . . .	29 083.540	884.105	3.04	100,0%
Woj. Zachodnie . .	4.408.490	559.294	12.68	63.2
" Centralne . .	12.151.148	241.805	2.0	27.4
" Wschodnie . .	4.454.456	38.877	0.87	4.4
" Południowe . .	8.074.446	44.129	0.55	5.0
" Śląskie . . .	1.265.671	257.885	20.38	29.2
" Poznańskie . .	2.124.049	205.949	9.69	23.3
" Łódzkie . . .	2.435.243	137.394	5.6	15.6
" Pomorskie . .	1.018.770	95.460	9.37	10.8
" Warszawskie . .	2.294.052	72.419	3.2	8.2
" Wołyńskie . .	1.554.372	37.467	2.4	4.2
" Stanisławow. . .	1.457.815	18.077	1.24	2.0
" Lubelskie . .	2.257.075	18.056	0.8	2.0
" Lwowskie . . .	2.938.173	14.691	0.5	1.7
" Krakowskie . .	2.154.228	8.617	0.4	1.0
" Kieleckie . .	2.741.179	7.401	0.27	0.8
" Białostockie . .	1.411.012	5.644	0.3	0.6
" Tarnopolskie . .	1.524.230	2.744	0.18	0.3
" Poleskie . . .	952.251	1.238	0.13	0.2
M. st. Warszawa . .	1.012.587	891	0.01	0.1
Woj. Nowogródzkie .	888.696	92	0.01	—
" Wileńskie . .	1.059.137	80	0.01	—

centralnych inna niż analogiczna liczba dzieci polskich w stosunku do Polaków dorosłych.

Takie same obliczenia stosuje się również do *województwa warszawskiego*, gdzie liczba Niemców według powszechnego spisu ludności wynosiła 47,384, natomiast liczba Niemców obliczona na podstawie statystyki dzieci i po doliczeniu naturalnego przyrostu ludności wynosi 72.419. Tę zatem cyfrę można przyjąć dla obliczeń ogólnej liczby Niemców w województwie warszawskim. (Tablica III).

Przy obliczaniu Niemców w innych częściach kraju stosujemy ten sam system. Liczby te prawie nie odbiegają od cyfr, podanych w powszechnym spisie ludności z 1921 r., jak to przedstawiają załączone zestawienia. Większe różnice zachodzą może tylko na Wołyniu, gdzie daje się zauważyć w ostatnim czasie, jak to już wyżej powiedziano, powrót kolonistów niemieckich z Niemiec. W umieszczonych poniżej zestawieniach obok danych liczbowych, obejmujących całe województwa, wymienione zostały tylko te powiaty, które na podstawie statystyki trzynastu roczników dzieci niemieckich mają co najmniej 1% Niemców w stosunku do ogółu ludności. (Tablice IV, V i VI).

Zestawienie, dotyczące całej Polski, które podaje liczby absolutne Niemców jak i odsetek ich w stosunku do ogółu ludności według dzielnic i województw, oraz ustalające odsetek Niemców w danej dzielnicy czy też danym województwie w stosunku do ogólnej liczby Niemców w Polsce wykazuje, że *Niemców w całej Polsce zamieszkuje w chwili obecnej 884 105 czyli 3,04% w stosunku do ogółu ludności.* (Tablica VII).

W ten sposób szczegółowo ustalona na podstawie danych z poszczególnych powiatów a nawet gmin, jeśli chodzi o Śląsk, liczba Niemców w Polsce, daje dużą rękojmię, że odpowiada istotnemu stanowi rzeczy.

Rozmieszczenie Niemców w poszczególnych częściach kraju zobrazowuje najlepiej dołączona do pracy tej mapa. Większość Niemców zamieszkuje w zachodnich województwach (63,2%). W trójkącie Puck — Warszawa — Bielsk zamieszkuje 87,1% wszystkich Niemców. Co do absolutnej liczby Niemców oraz gęstości Niemców w danym województwie pierwsze miejsce zajmuje województwo śląskie (20,38%). Pozatem istnieją trzy województwa, posiadające od 10 do 5% Niemców w stosunku do ogółu mieszkańców: Poznańskie (9,6%) Pomorskie (9,37%) i Łódzkie (5,6%) oraz trzy województwa, posiadające od 5 do 1% Niemców: Warszawskie (3,2%), Wołyńskie (2,4%) i Stanisławowskie (1,24%). Reszta województw liczy już poniżej 1% Niemców. Równolegle do zmniejszania się absolutnych liczb Niemców w poszczególnych województwach spada również odsetek Niemców w stosunku do ogółu mieszkańców, za wyjątkiem tylko Pomorza i Łodzi, gdyż województwo łódzkie ma większą absolutną liczbę Niemców od pomorskiego, natomiast mniejszy odsetek w odniesieniu do ogółu ludności. W całej Polsce tylko w jednym okręgu administracyjnym I instancji (powiecie lub mieście) ludność niemiecka stanowi więcej niż połowę, a mianowicie w małym mieście Bielsku, gdzie odsetek Niemców wynosi 65,4%, pozatem istnieją tylko dwa powiaty, posiadające 47%—35% Niemców, mianowicie Katowice miasto (45,9%) i Królewska Huta (46,3%), 35%—30% Niemców, również 2 powiaty mianowicie Sępólno (34,55%) i Chodzież (32,5%) oraz 30%—25% Niemców także 2 powiaty mia-

nowicie Nowy-Tomyśl (26,35%) i pow. Bydgoszcz (25,35%), wreszcie jest tylko 1 powiat, mający od 25% do 20% Niemców, mianowicie Tarnowskie Góry (20,0%). Zatem w całej Polsce istnieje tylko osiem powiatów: mających więcej niż 20% Niemców, to znaczy gdzie conajmniej co piąty mieszkaniec jest Niemcem. Powiatów o odsetku 20% do 15% Niemców jest tylko dziesięć, powiatów od odsetku 15 do 10 Niemców—12, powiatów o odsetku 10 do 5% Niemców jest 39, powiatów o odsetku 5 do 3% jest 23 oraz wreszcie o odsetku 3 do 1% Niemców 31. Razem więc jest w całej Polsce 123 powiatów na ogólną liczbę 277, posiadających więcej niż 1% Niemców. Na mapie uwzględnione są zatem tylko powiaty posiadające powyżej 1% Niemców w stosunku do ogółu ludności. Wywnioskować można z tego, że Niemcy rozproszeni są po całym kraju, jak to zresztą wyraźniej przedstawia mapa oraz że z wyjątkiem tylko miasta Bielska nigdzie nie mają większości, przeciwnie, że zamieszkują przeważnie pomiędzy znaczną większością polską. Tak więc art. 9 Wersalskiego Traktatu Małego — jedyny, traktujący o liczbach Niemców — a mówiący o obowiązku udzielania przez Rząd Polski w sprawach nauczania publicznego znacznych ułatwień mniejszościom narodowym w miastach i okręgach, zamieszkałych przez znaczny odłam obywateli języka innego niż polski, niema do mniejszości niemieckiej wogóle zastosowania, gdyż nawet tam, gdzie Niemcy stanowią znaczny odłam obywateli (w mieście Bielsku), odnośny przepis Wersalskiego Traktatu Małego nie obowiązuje.

Obserwując mapę można zauważyć, że kolonie niemieckie, rozmieszczone mniej więcej równo w trójkącie Puck — Warszawa — Bielsk, ciągną się następnie środkiem kraju po przez powiat Kozienicki, Chelmski na Wołyń oraz rozgałęziają się jedną odnogą na południe ku Lwowowi i Dolinie oraz drugą odnogą przez Ostrów Mazowiecki ku Suwałkom.

Nadmienić jeszcze należy, że ludność niemiecka w Polsce zamieszkuje przeważnie w osadach wiejskich, tylko na Śląsku, w Bydgoszczy i Łodzi istnieją większe niemieckie skupienia miejskie.

Niemcy w Polsce

Procent ludności niemieckiej w stosunku do ogółu ludności w poszczególnych powiatach i miastach wydzielonych. Wykres graficzny przedstawia liczbę powiatów o danym procencie ludności niemieckiej.

Biblioteka

33456/2

Naukowa